

Stockholm 2006-11-13

Inför förhandlingar om ett nytt ABK

Vad vill vi ha ABK till?

ABK - avtalen har en fyrtioårig historia. Det första ABK-avtalet tillkom 1966 och ersatte då äldre bestämmelser kopplade till tidigare taxestystem.

Under fyra decennier har sedan dess, genom förhandlingar mellan företrädare för beställare respektive konsulter, standardavtalsbestämmelser utvecklats i syfte att utgöra stöd för beställarens och konsultens avtalsreglering i det enskilda uppdraget. Man kan säga att vad som framstår som kloka former för parternas umgänge i ett uppdragsavtal successivt har förfinats i de avtal som följt efter ABK 1966: ABK 76, ABK 87 och ABK 96. Vad som är goda och resultatgivande samarbetsformer mellan beställare och arkitekt/konsult har successivt preciserats under en lång följd av år. Det ligger därmed stor erfarenhet lagrad i den senaste ABK-utgåvan, ABK 96.

ABK-avtalen har också utvecklats från att initialt ha varit i huvudsak ett avtalsinstrument för beställarens kontroll av arkitekten/konsulten till att bli standardavtalsbestämmelser utgående från en stor samstämmighet om vilken avtalsreglering som bäst gynnar bägge avtalsparters intressen. Denna i grunden positiva utveckling har dock inte, till följd av marknadens bristande respekt för ABK, fullt ut fått genomslag i marknadens tillämpning av standardavtalsbestämmelserna.

Syftet med gemensamt överenskomna, standardiserade avtalsregler är att med utgångspunkt i erfarenhet, sedvänja och branschpraxis åstadkomma ett regelverk som ger de bästa förutsättningarna för att beställarens och konsultens samarbete ska ge det eftersträlvade resultatet. Med dessa utgångspunkter är det naturligt att standardavtalsbestämmelserna uttrycker beställarens och konsultens gemensamma ansvar för att uppnå bästa resultat.

Dialog, öppenhet, samverkan och gemensamt ansvarstagande är nyckelbegrepp för att uppnå ett gott slutresultat. Detta kommer också till uttryck i den nuvarande utgåvan av ABK.

Grundtanken med att ha ett gemensamt framförhandlat standardavtal som allmän avtalsgrund i branschen är att ett sådant avtal gör det lättare att upprätthålla respekten för de umgängesregler som beställare och arkitekter/konsulter funnit vara rimliga och därmed upphöjt till branschnorm.

Standardavtalsbestämmelserna syftar till att ge konsekventa och långsiktigt stabila spelregler för samarbetet mellan beställare och konsult. Konsekvent tillämpade och respekterade standardavtalsbestämmelser kan därför ses som ett uttryck för en branschmognad. En följsamhet till standardavtalsbestämmelserna är också en bekräftelse på att såväl beställare som arkitekter/konsulter vinnlägger sig om att utveckla samarbetsformerna i branschen.

Ett standardavtal måste till sin natur på ett rimligt sätt balansera avtalsparternas intressen. Beställarens och arkitektens/konsultens respektive rättigheter och skyldigheter måste på ett rimligt sätt balansera. Ett standardavtal måste uttrycka vad som upplevs vara en allmänt accepterad jämvikt mellan avtalsparternas legitima intressen i ett uppdragsavtal. Det ska i lika mån värna beställarens och konsultens intressen. Då blir standardavtalet det stöd för parternas avtalsreglering det är avsett att vara.

Överhuvudtaget löper som en röd tråd genom ABK 96 en mängd bestämmelser om beställarens och arkitektens/konsultens gemensamma ansvar för det goda och eftersträvade resultatet av samarbetet. ABK 96 inleds också med en ingresstext som beskriver förutsättningarna för ett välfungerande samarbete: gemensam precisering av uppdraget, dialog, öppenhet och förtroende.

Och hur fungerar det i praktiken?

Fungerar då ABK-96 som det är tänkt? Har ABK 96 utvecklats till det rättesnöre för avtalsreglering som parterna har avsett? Upprätthålls den intressebalans som ABK 96 ger uttryck för i de uppdragsavtal som utgår från ABK 96? Åtnjuter ABK 96 den allomfattande respekt avtalsparterna har eftersträvat?

Det går inte att svara obetingat ja på dessa frågor. Tvärtom får man konstatera att inflytelserika aktörer på beställarsidan i sin dagliga avtalsreglering konsekvent och systematiskt avviker från ABKs regelverk. Respekten för ABK är bitvis ringa.

Ur konsultsynpunkt är det uppenbart att betydelsefulla delar av marknaden redan från tillblivelsen av ABK 96 har strävat efter att lägga "avtalsribban" väsentligt lägre än vad som ABK 96 avser. Redan tidigt fick dåvarande Arkitekt- och Ingenjörsföretagen och ArkitektFörbundet anmäla Skanskas mall för konsultavtal till Byggtreprenörernas Ethiska Råd i syfte att få avtalstillämpningen åtminstone på ett anständigt sätt harmoniserad med ABK.

Idag tillämpar samtliga större entreprenörer och även andra dominerande byggherrar administrativa föreskrifter för konsultuppdrag som innehåller systematiska avvikelser från ABK. Med de maktförhållanden som råder i branschen med ett fåtal totalt dominerande beställare och ett mycket stort antal mindre arkitekt- och konsultföretag kan det enskilda arkitekt- eller konsultföretaget i det enskilda fallet inte annat än acceptera dessa genomgående avvikelser från standardavtalet.

Man tvingas konstatera att standardavtalet inte längre utgör den norm och det riktmärke som det är avsett att vara. Ett antal dominerande beställare har gröpt ur förtroendet för ABK, vilket på sikt kan komma att äventyra tilltron till modellen med partsgemensamt framförhandlade standardavtalsbestämmelser. Kan inte förtroendet och respekten för gemensamt överenskomna standardavtal återskapas måste rimligen också BKKs roll och uppgifter göras till föremål för diskussion.

Det finns i grunden två olika anledningar till att avvikelserna från ABK är så pass omfattande som de är.

Den ena anledningen utgår från *makt*. Det ligger i vissa beställares intressen att, genom omfattande justeringar i ABK, dokumentera och bekräfta sin maktposition i processen. Ofta är dessa justeringar mest att betrakta som uttryck för att visa vem som bestämmer, mer sällan motiverade av förhållandena i det enskilda uppdraget.

Den andra anledningen är *okunskap*. Det finns många beställare, särskilt inom det offentliga området, som kompletterar sin avtalsreglering med bestämmelser som de har svårt att förklara eller motivera. På marknaden har utvecklats en kultur där man lånar kompletterande avtalsbestämmelser av varandra och i lager på lager bygger på sina avtalsmallar utan att till slut kunna förklara eller motivera varför krav som inte är relevanta med avseende på det aktuella uppdraget har förts in i avtalsvillkoren. Sådant skapar berättigad irritation.

Gemensamt utarbetat standardavtal eller ensidiga leveransbestämmelser?

Enligt Sveriges Arkitekters uppfattning är det inte meningsfullt att förhandla fram en ny utgåva av ABK om man inte samtidigt kan säkerställa att marknaden, avsevärt bättre än vad som hittills varit fallet, respekterar standardavtalet. Det bör endast accepteras att det i det enskilda uppdragsavtalet görs avvikelser och kompletteringar i avtalsregleringen som är särskilt motiverade av uppdragets art och natur.

I förordet till nya AB 04 har införts en kommentar som lyder: *AB 04 bygger på en rimlig balans mellan rättigheter och skyldigheter som syftar till en ekonomiskt optimal riskfördelning mellan parterna. Ändringar i dessa bestämmelser skall därför undvikas.*

I den lilla skriften *abc om AB 04* skriver Lars-Otto Liman om förhandlingarna om nya AB 04: *En stor fördel är dock att när parterna är överens, står också alla bakom uppgörelsen. Det har i sin tur fördelen att man kan räkna med att AB 04 kommer att tillämpas över hela fältet.*

Det är lätt konstaterat att AB 04 åtnjuter större respekt än ABK 96. Samma parter som med kraft slår vakt om AB 04 drar sig inte för att samtidigt göra systematiska avsteg från ABK 96. Detta har medfört att vi i dag de facto har ett antal ABK-standarder, utvecklade av enskilda beställare för generell tillämpning. Det går inte längre att säga att det finns ett ABK. Det finns ett flertal, med resultatet att det gemensamt överenskomna dokumentet tenderar att erodera.

Denna ordning är ohållbar. Kan inte mer allmän marknadsrespekt uppnås för mödosamt framförhandlade standardavtal är det måhända lika bra att fullt ut öppna för ensidigt utformade leveransbestämmelser liknande vad som finns inom andra branscher. Sveriges Arkitekter är inte främmande för att, i en sådan situation, utveckla arkitektbranschens leveransbestämmelser, men vi vill i grunden slå vakt om det nuvarande systemet med agreed documents. Samtidigt får det konstateras att det någonstans finns ett pris som kan vara för högt att betala för att till varje pris uppnå samförstånd och enighet om standardavtalsbestämmelserna.

Förändringar i ABK

Det finns ett antal punkter i det nuvarande ABK-avtalet som det finns skäl att överväga och förändra eller utveckla. Det finns inte skäl att här och nu gå in i detalj kring dessa frågor. Däremot måste en viktig fråga lyftas fram.

Vid en översyn och utveckling av ABK behöver alternativa sätt att ”göra affär” beskrivas i ABK. Branschens samverkansformer utvecklas över tiden och särskilt påtaglig har utvecklingen varit under de senaste 3-4 åren. Fortfarande uttrycker dock ABK en traditionell och delvis obsolet beställar-utförar-relation som inte alltid är tillämplig när parterna söker nya former för sin avtalsreglering och sin gemensamma affär. Idag utvecklas på marknaden ett nytänkande kring ansvar, risktagande och alternativa sätt att överenskomma ersättningsmodeller som inte ges stöd genom ABK.

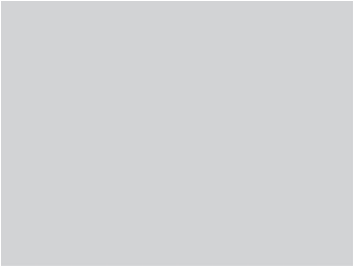
Nya samarbetsformer utgående från ökad delaktighet skapar därför behov att ett avtalsmässigt nytänkande också i ABK-sammanhang. Det bör vara av intresse för både beställare och konsulter att i standardavtalsbestämmelserna få stöd för alternativa former för affärsreglering. Det är därför dags, enligt vår uppfattning, att föra in ett nytt moment av affärsutvecklingstänkande i ABK.

Detta är något som vi är beredda att återkomma till. Nu begränsar vi oss till att kommentera marknads tillämpning av ABK.

Oacceptabla generella avvikelser från ABK 96

Utan att gå in på för många enskildheter kan följande punkter identifieras när det gäller normalt förekommande generella avvikelser från ABK:

- Administrativa föreskrifter förekommer som i punkt efter punkt innebär avsteg från *alla* paragrafer i ABK. Därmed tillskapas ABK-hybriderna på marknaden.
- Kompletterande skrivningar när det gäller konsultens skyldigheter i en rad avseenden, utan motsvarande kompletteringar och förtydliganden när det gäller beställarens skyldigheter. Avtalsbalansen i ABK kantraras därmed till beställarens förmån och om tillräckligt många avvikelser görs kommer ABKs ”avtalsribba” hamna betydligt lägre än vad som avsetts.
- Vanligt förekommande från entreprenörshåll är ”gummiklausuler” som ger beställaren mer eller mindre fri tolkningsrätt. Det kan noteras att AB knappast ger utrymme för sådana töjbara ”gummiklausuler”, som hellre aldrig skulle accepteras av entreprenörerna. Detta är en i grunden dålig kultur som innebär att man inte är beredd att leva efter devisen ”behandla andra som du vill bli behandlad själv”.
- Schabloniserade bestämmelser, t ex i fråga om viten, som inte överhuvudtaget relateras till eller anpassas till det aktuella uppdraget.
- Generella krav på högre skadeståndsskyldighet än vad som stipuleras i ABK. Samtidigt är arkitekt- och konsultföretagens försäkringsavtal anpassade till ABK, varför avvikande krav från beställare medför oerhört kostsamma tilläggslösningar för arkitekt- eller konsultföretaget. Normalt

motiveras inte krav på högre skadeståndsskyldighet överhuvudtaget. Inte heller görs i dessa fall normalt någon hänvisning till specifika förutsättningar i det aktuella uppdraget.

- Vanligt förekommande är krav på generell och evig förfoganderätt till arbetsresultatet. Ofta ställs dessa krav trots att handlingarna i uppdraget inte har relevans för något annat än det projekt de upprättats för. Det finns en slags omotiverad ”overkill” i detta som är oacceptabel. Vid kontakt med många beställare visar det sig att de inte kan presentera några skäl till varför kravet ställs. Detta är ett allmängiltigt problem där avvikelse adderas till avvikelse, inte föranlett av det specifika uppdraget utan för att man har uppsnappat att andra beställare gör så och man ”vill själv inte vara sämre”. På detta sätt lagras avvikelse på avvikelse utan att beställaren till slut vet varför avvikelserna är tillkomna.
- Vanligt förekommande är ofullständig reglering när det gäller namngivelse vid användning och publicering av bilder, illustrationer mm behövs. Detsamma gäller immaterialrättslig regel tillämpning i digital miljö.
- Krav ställs inte sällan på att tvist ska avgöras genom skiljedom enligt svensk lag om skiljemän. I praktiken innebär det att beställaren i förväg förbehåller sig tolkningsföreträdet. Konsulten kan i praktiken inte tvista, hur uppenbart rätt han än anser att han har. Redan förekomsten av skiljedoms klausul undanröjer i praktiken möjligheten att få till stånd ett avgörande i en tvistig fråga. Arkitekt- eller konsultföretagen har inte överlag ekonomiska möjligheter att driva en tvistig fråga till avgörande då kostnaden för en sådan process utan vidare uppgår till 500-700.000 kr. Förekomsten av skiljeklausuler är inte något annat än direkt maktspråk från en ekonomiskt starkare part.
- Ett stort problem är att många beställare ”skriver om” ABKs regler och då tillämpar andra ordval och diverse förstärkningsuttryck. Ett sådant förfaringsätt ruckar avtalsbalansen mellan parterna och det krävs ofta betydande arbetsinsats av arkitekten/konsulten för att gå igenom dokument som egentligen, med en större respekt för ABK, man skulle kunna förlita sig på utan att göra dubbel- och trippelkontroller.